

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

УДК 378:373.2.011.3-051|008-029:7

DOI <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2024-18.3>

КУЛЬТУРА САМОВИРАЖЕННЯ ЯК ЗНАЧУЩИЙ СКЛАДНИК ОСОБИСТІСНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

АНИЩУК АНТОНІНА МИКОЛАЇВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
anishchuk1965@gmail.com
orcid.org/0000-0002-0292-689X

ОНИЩУК ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
ionuschyk@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1521-0428

Стаття присвячена ключовим питанням підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в кризових умовах сьогодення. Проаналізовано праці фахівців у галузі психології й педагогіки щодо впровадження інновацій в освітній процесі закладу вищої освіти, який здійснює підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, формування системи ціннісних ставлень студентської молоді, оптимізації їхнього особистісного способу буття, формування високої культури, оптимізації процесу самореалізації й творчої активності. Зокрема, у публікації основна увага зосереджена на особистісних феноменах: індивідуальній культурі, самовираженні, культурі самовираження, творчій самореалізації. Визначено, що формування індивідуальної культури, оптимізація самовираження в культуротворчих і соціально схвалюваних формах є ключовим складником особистісного й професійного становлення майбутніх фахівців дошкільної освіти. Також визначено суть та основний зміст провідної дефініції, структурні компоненти культури самовираження (когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий); подано критерії (організаційно-конструктивний, аксіологічний, креативний, комунікативний) і деталізовано показники, які можуть бути використані в процесі діагностики на практиці діяльності ЗВО, що здійснюють підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; підбито висновки дослідницької діяльності; окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів ЗДО, розвиток особистості, особистісний феномен, самореалізація, індивідуальна культура, культура вираження власного «Я», творчість.

Постановка проблеми. До найважливіших цінностей сучасної європейської культури зараховано самостійність як свідоме ставлення до життя, індивідуальну своєрідність життєдіяльності кожної особистості. З огляду на це, у надскладних реаліях нашої країни адаптація впровадження інновацій у систему освіти, оновлення її змісту є на часі як вагомий складник стійкості й незламності на шляху до Перемоги. Зокрема, інно-

ваційний вектор вищої освіти спрямований на осучаснення світогляду майбутніх педагогів, формування системи їхніх ціннісних ставлень, сприяння особистісному способу буття й компетентній поведінці, формування індивідуальної культури, а саме здатності до самовираження, самореалізації й потреби об'єктивувати творчий потенціал.

Таким чином, входження до європейського освітнього простору актуалізує необхідність

осучаснення методологічних засад конструювання змісту, оновлення й удосконалення технологій підготовки вихователів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) в умовах сьогодення.

Упродовж останніх років фахівці вивчають проблему самореалізації та самовираження в контексті самоутвердження вільної особистості, яка прагне самореалізуватися, тобто реалізувати й розвинути внутрішній потенціал, виявляти своє ставлення до світу в самопрезентації, індивідуалізації та особистісній самобутності, використовуючи всі можливості для задоволення однієї з основних життєвих потреб. На думку вчених, важливо, щоб вираження власного «Я» характеризувалося гуманною спрямованістю, було соціально схвалюваним і здійснювалося в культуротворчих формах.

Отже, проблема професійного й особистісного становлення майбутніх вихователів ЗДО є значущою, оскільки зумовлена нагальною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, запровадженням в освітній процес закладів вищої освіти (далі – ЗВО) новітніх педагогічних технологій і необхідністю налагодження ефективної взаємодії особистості в різних сферах життєдіяльності.

Як наголошують фахівці, Україна є однією з небагатьох країн світу, у якій на державному рівні визнано обов'язковість дошкільної освіти та її пріоритетну роль у формуванні особистості. Це засвідчує, що українське суспільство усвідомлює важливість проблеми, готове до нового розуміння статусу й ролі дошкільної освіти, спрямовує зусилля на оновлення її змісту.

Відповідно, важливим завданням ЗВО, що забезпечуватиме баланс професійного й особистісного складників компетентності сучасного випускника, є запровадження особистісно орієнтованого підходу в практику підготовки майбутніх вихователів ЗДО. В означеному контексті актуалізується проблема створення сприятливих умов розвитку індивідуального потенціалу кожного здобувача вищої освіти, його здатності до культурного самовираження та самореалізації в професійній педагогічній діяльності й творчості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Упродовж останніх років фахівці в різних наукових галузях вивчають питання самореалізації та самовираження в контексті самоутвердження вільної особистості, створення для цього сприятливих умов, а саме надання їй можливостей для реалізації, передусім у творчості.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що вчені накопичили значний доробок із проблеми професійного й особистісного становлення майбутнього педагога, вихователя ЗДО, зокрема, в освітньому процесі ЗВО, а саме: теоретико-методологічні засади становлення майбутніх фахівців у ЗВО розкрили В. Андрущенко, О. Киричук, В. Кремень, О. Сухомлинська й ін.; положення про особистість як систему, що розвивається, обґрунтували І. Бех, Т. Титаренко; концепцію суб'єктності як форми самодетермінації особистості висвітлили В. Татенко, С. Тищенко; ідею про рефлексивні риси самосвідомості як ядро особистості сформулювала О. Кононко; І. Зязюн виокремив сутнісну характеристику дефініції «культура»; В. Моляко, Н. Ничкало, В. Рибалкою, С. Сисоєвою доведено, що показником особистісного зростання є творчість.

Осучаснення підготовки майбутніх педагогів обґрунтовано в працях О. Гомонюк, О. Лисенко, М. Марусинець та ін.; актуальні питання особистісно-професійного становлення майбутніх вихователів ЗДО порушено в працях А. Богуш, Г. Беленької, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Листопада, І. Луценко, В. Ляпунової, О. Рейпольської, О. Семенова, Т. Танько й ін.

О. Кононко, О. Семенов розглядають формування аутопсихологічної компетентності як ключове питання особистісного становлення майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Аспекти історико-педагогічної підготовки майбутніх вихователів і вчителів в умовах воєнного стану відображено в публікаціях М. Постолук, О. Янковича та ін.

Результати досліджень вищезначених фахівців є підґрунтям концептуального підходу до експериментально-дослідницької діяльності, а саме посилення суб'єктивних

чинників індивідуального розвитку особистості в освітньому процесі, яка набуває особистісного досвіду й адекватних цьому досвіду професійно-особистісних якостей (творчої ініціативи, самостійного, вільного вибору способів, форм і культури вираження власного «Я»).

Формулювання мети статті. Метою статті є висвітлення змісту й суті дефініції «культура самовираження» як особистісного феномена та важливого складника підготовки майбутніх вихователів ЗДО в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Щодо оновлення змісту освіти І. Бех наголосив на нагальній необхідності ціннісно збагатити природу, захопленість суб'єкта різноманітними аспектами життя, виховуючи особистість як суб'єкта діяльності, котрий розуміється й здійснюється як форма розвиненої культури. На переконання автора, лише в ній матеріалізуються вищі духовні цінності [1]. І. Бех переконаний, що «розвиненою особистістю може вважатися лише та, яка досягла найвищого рівня духовного освоєння довкілля, і щоб це сталося, вона на тому ж рівні мусить освоїти і свій внутрішній світ, який часто для неї буває закритим. Отже, слід формувати здатність до чимраз більшої відкритості самому собі, а також наближення до найсуттєвішого в собі» [1].

Згідно з науковою позицією І. Бега, проблема розвитку особистості, її вдосконалення передбачає упровадження в педагогічну практику закладів освіти інноваційних технологій. Суттєві науково-практичні надбання автор пов'язує із системно-цільовою виховною орієнтацією, тобто свідоме схилення людини на бік добра є домінуючим. Науковець зазначає: морально-духовна істина як сутність вищого рівня утримується в людській культурі як у формі тих чи інших наукових теорій, так і у формі особистісно персоніфікованих, у якій зафіксовані морально-духовні шукання конкретних персоналій.

І. Бех підкреслює, що зона найближчого морально-духовного розвитку особистості є особливим проблемним полем, тому педагогові варто проявляти справжню методичну віртуозність. Її ключовою ознакою є забезпе-

чення в освітньому процесі несуперечливого переходу від спільного (педагога та студента) цілепокладання до відповідального цілепокладання як самостійного акту останнього. Провідною є вільна морально-духовна дія студента: поклик потенційного духовного у внутрішньому світі суб'єкта розгортається як *самовираження*, яке саме в собі містить мотив до дії [1].

На думку С. Сисоевої, у світі, де майбутнє не може бути чітко прогнозованим, а теперішнє має декілька потенційних ліній розвитку, людина перебуває в ситуації постійного вибору, пошуку оптимального рішення у швидкозмінних умовах життя. Тому в ЗВО мають створюватися умови для розвитку творчих якостей особистості студентів, їх підготовки до професійної діяльності. Це завдання передусім педагогічних технологій, які в сучасному освітньому просторі можна розглядати як організаційний початок, що запускає в дію і спрямовує творчі сили носіїв наукових знань і педагогічного досвіду [6].

Висвітлення проблеми особистісно й професійного становлення майбутніх вихователів ЗДО знаходимо в наукових працях А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, О. Листопада, І. Луценко, В. Ляпунової, О. Рейпольської, О. Семенова, Т. Танько та ін.

Розробляючи проблему підготовки майбутніх вихователів ЗДО в сучасних умовах становлення системи освіти України, К. Крутій акцентує увагу на актуальності впровадження в процес підготовки студентської молоді до майбутньої професійної педагогічної діяльності інтегрованого підходу. На думку автора, він є визначальним в освіті, таким, що уособлює ідею взаємозв'язку та взаємодії в будь-якому з компонентів освітнього процесу відповідно до тих чи інших цілей і завдань освіти. Завдяки ньому підвищується рівень цілісності освітнього процесу закладу вищої освіти, тому він повинен організовуватися саме за принципом інтеграції. Під принципом інтеграції К. Крутій розуміє стан пов'язаності, взаємопроникнення й взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечують цілісність освітнього процесу [5].

Цінними для дослідження є висновки Л. Зданевич, якою засвідчено, що впровадження особистісно орієнтованих технологій у професійне навчання майбутніх вихователів пов'язується з такими аспектами організації освітнього процесу:

– ефективною перебудовою освітнього процесу на засадах активізації самостійної науково-дослідницької й творчої діяльності студентів;

– зміною форми комунікації викладачів зі студентською молоддю;

– реалізацією механізму взаємообміну між студентами й викладачами, їхніми педагогічно-рольовими функціями [2; 5].

За О. Кононко, в основу організації педагогічного процесу в ЗВО має бути покладена *психологія розвитку особистості*, а центром відліку в осучасненні змісту, форм, методів навчання й виховання майбутніх фахівців дошкільної сфери – *учення про цінність і сенс життя*. Отже, дослідниця акцентує увагу на важливості формування особистості студентської молоді в процесі професійної підготовки [3].

Згідно з визначеними НРК, О. Кононко характеризує такі базові якості та властивості майбутнього вихователя ЗДО, як *розсудливість, практична умілість, комунікативність, самостійність* (автономність), *відповідальність і креативність* (інноваційність). При цьому авторка наголошує, що сучасний фахівець дошкільної ланки освіти має бути здатним конструктивно розв'язувати різноманітні педагогічні проблеми, виявляти гнучкість і мобільність, діяти адекватно, довіряти власному досвіду, поєднувати соціальні інтереси з особистими, досягати успіху в професійній діяльності соціально прийнятними способами.

Учена зазначає: «Оскільки майбутній вихователь є активним суб'єктом власної життєдіяльності, його активність має пов'язуватися, з одного боку, із *самосвідомістю* (здатністю рефлексувати, об'єктивно оцінювати свої досягнення та прорахунки), з іншого – із *самобутністю* (своєрідністю, оригінальністю, несхожістю на інших), а з третього – із *самодіяльністю* (фіксується здатністю до

ініціації, нових починань, самостійних відповідальних дій). До основних психолого-педагогічних умов оптимізації процесу підготовки майбутніх вихователів ЗДО в сучасних ЗВО О. Кононко зараховує таке:

- формування цілісної *наукової картини сучасного світу*, розуміння важливості для професійної діяльності власної світоглядної позиції;

- розвиток *суб'єктної активності*, надання права на відповідальне самовизначення, власний вибір, прийняття самостійних рішень;

- вироблення в кожного студента *оптимістичної гіпотези власного розвитку*, довіри власним можливостям, позитивної життєвої перспективи;

- виховання ідеалів *солідарності*, навичок групової, кооперативної діяльності, уміння працювати в команді, узгоджувати позиції;

- розвиток *рефлексії*, уміння об'єктивно оцінювати власні здобутки та прорахунки;

- вправлення в умінні *самовиражатися в соціально прийнятний спосіб*;

- збагачення *емоційного життя*, розвиток сприйнятливості й чутливості;

- заохочення й підтримка проявів творчої активності, *креативності* як базової особистісної якості;

- навчання уміння складати свій *життєвий проєкт*, планувати й доцільно організувати працю та відпочинок, досягати поставлених цілей [3].

Основоположним елементом індивідуальної культури, на думку О. Кононко, є культура самовираження, що проявляється в самоорганізованій діяльності майбутнього педагога. До основних її характеристик автор зараховує незалежні від зовнішніх впливів дії суб'єкта самовираження, його здатність самостійно організувати, виконувати, контролювати, регулювати й коректувати свою поведінку, презентувати індивідуальні особливості, прагнення, переваги, які не суперечать нормам культури.

Важливо, що в контексті проблеми розвитку студента як особистості, його самореалізації, культури самовираження науковці

надають значущості питанню аутопсихологічної компетентності, яка актуалізує внутрішній потенціал, сприяє розвитку індивідуального стилю діяльності, креативності, уміння виходити з кризових ситуацій і підтримувати своє психологічне здоров'я, формувати ефективні стратегії організації власного життєвого шляху й освіти.

Проблема аутопсихологічної компетентності розглядається більшістю авторів крізь призму процесів індивідуалізації та самоактуалізації особистості (А. Маслоу, К. Роджерс). Вони засвідчують важливість прагнення молодшої людини *бути особистістю та самою собою*. Зокрема, одним із важливих аспектів дослідження процесу розвитку особистості майбутнього вихователя загалом і її аутопсихологічної компетентності зокрема є питання *самореалізації* (О. Кононко, О. Семенов), яке означені автори кваліфікують як невід'ємний атрибут саморозвитку особистості. При цьому означені вчені визначають самореалізацію як цілісне явище, що проявляється в усіх основних сферах життєдіяльності загалом і в професійній зокрема. Автори виокремили детермінанти й основні бар'єри саморозвитку та самореалізації особистості в професійній сфері. Під самореалізацією вони розуміють процес здійснення можливостей розвитку «Я» завдяки власним зусиллям, співдіяльності та співтворчості з іншими людьми; розкриттю особистісного потенціалу; критеріями самореалізації особистості визначають *продуктивність* як об'єктивну й *задоволеність* як суб'єктивну характеристики цього процесу.

Досліджуючи феномен аутопсихологічної компетентності майбутніх вихователів ЗДО, О. Кононко кваліфікує його як особистісний інтеграл, єдність адекватного «Я-образу», ціннісного самоставлення, здатності до саморегуляції та повноцінної реалізації свого потенціалу. Авторка виходить із розуміння, що аутопсихологічна компетентність як особистісний інтеграл реалізується за двома векторами: *внутрішнім* (розширення й поглиблення самосвідомості) та *зовнішнім* (самовизначення, самовираження, самореалізація, саморозвиток, самозбереження,

самовдосконалення). Фахівцем розроблено типологію аутопсихологічної компетентності майбутніх вихователів, до складу якої ввійшли здобувачі освіти продуктивно-персоналізованого, фрагментарно-персоналізованого, дисгармонійно-персоналізованого та деперсоналізовано-репродуктивного типів [4].

На основі аналізу наукових праць і результатів власної експериментально-дослідницької діяльності вдалося з'ясувати таке:

- культура самовираження тлумачиться як основа самоствердження й самореалізації; є процесом, способом буття, сприятливим для реалізації домагань, можливостей і ставлень особистості до різних видів діяльності;

- розвиток культури самовираження майбутніх вихователів ЗДО є особистісним інтегралом, який проявляється в самоорганізованій діяльності (визначення цілей, мотивів, способів дій, результатів) і визначається системою пріоритетних життєвих цінностей – особистісних, професійних, культурних;

- ефективність процесу розвитку означеного особистісного феномена залежна від розвитку самосвідомості (адекватного «образу Я», ціннісних орієнтацій, здатності до саморегуляції поведінки);

- структурні компоненти – когнітивний (адекватність, глибина, складність, широта й систематизованість знань про самовираження, його культуру та його значення в особистісному й професійному становленні); емоційно-ціннісний (система ціннісних орієнтацій, свідоме ставлення до майбутньої професійної діяльності, до самого себе, до особистості, яка зростає); поведінковий (самоорганізованість у різних видах діяльності (професійній і творчій зокрема)); сформованість організаційних, аксіологічних, креативних і комунікативних умінь і навичок;

- критеріями є основні складники професійної діяльності вихователя ЗДО: організаційно-конструктивний; аксіологічний; креативний; комунікативний, які засвідчують її ефективність.

Сформованість кожного критерію досліджуваного феномена можна визначити за наведеними в таблиці 1 показниками.

Таблиця 1

Критерії та показники досліджуваного феномена

Критерії, базові якості	Показники
Організаційно-конструктивний (базова якість – організованість)	Здатність чітко визначати мету, зважено планувати свої дії, прогнозувати результати педагогічної діяльності й вчинків; уміння діяти впорядковано, відповідально, цілеспрямовано, наполегливо, зібрано, упевнено, послідовно; спроможність збалансовувати власний інтерес із соціальними вимогами; уміння доцільно організовувати педагогічну діяльність, підбирати необхідні матеріали й інструменти, свідомо підпорядковувати свої дії поставленій меті, розумно розподіляти й використовувати час, відведений на роботу; самостійно контролювати, регулювати й коректувати власні дії та їх результати, виявляти ретельність; в оцінюванні результату брати до уваги якісно-кількісні характеристики кінцевого продукту та вкладені в нього особисті зусилля.
Аксіологічний (базові якості – повага й власна гідність)	Ставлення до себе й людей як до вищої цінності; сформованість світоглядної позиції, переконань, індивідуальної ієрархії цінностей; вибіркове ставлення до моральних, педагогічних, естетичних цінностей; орієнтація в понятті «культура самовираження», у чеснотах і вадах (власних і близьких людей); усунення суперечностей між думками, почуттями, діями, вчинками; здатність співвідносити свої можливості, суб'єктивні потреби з обов'язками й обставинами; гуманістична спрямованість активності; осмислення, визнання, актуалізація та формування цінностей у художньо-педагогічній діяльності; уміння презентувати іншим свої можливості й досягнення; уміння приймати відповідальні рішення, здійснювати самостійний вибір, відстоювати власну позицію, аргументувати її, чинити опір несправедливості.
Креативний (базова якість – креативність)	Наявність інтересу до нового, незвичного, складного, ризикованого; здатність відходити від шаблону, уникати відтворення готового зразка, виявляти творчу ініціативу, схильність до перетворювальної активності; уміння продукувати цікаві задуми й реалізовувати їх; уміння варіювати зміст, засоби та прийоми виконання творчого завдання, урізноманітнювати матеріал і знаряддя, продукувати оригінальні ідеї, приймати нестандартні рішення, виявляти самобутність у результатах освітньої діяльності; прагнення творчо самовиражатися й самореалізуватися в процесі педагогічної діяльності, творчості.
Комунікативний (базова якість – комунікабельність)	Відкритість до контактів, довірливе ставлення до людей; упевнена поведінка в соціальному довір'ї; уміння виступати перед аудиторією; свідоме ставлення до критичних оцінок; здатність налагоджувати партнерську взаємодію, продуктивне ділове й особистісне спілкування, організовувати та підтримувати ефективну роботу в команді; уміння домовлятися, узгоджувати свої плани й наміри, поступатися, визнавати свої помилки й досягнення інших, аргументувати й відстоювати доцільність своїх ініціатив і пропозицій; поєднувати особисті інтереси з колективними, уникати прояву егоцентризму й егоїзму; розв'язання конфліктів у мирний спосіб, готовність іти на компроміси; уміння ініціювати свою допомогу та підтримку; володіння вербальними й невербальними засобами налагодження взаємодії; відчуття задоволення від спілкування та спільної діяльності з колегами.

Таким чином, виділені критерії й показники дають можливість повною мірою дослідити розвиток культури самовираження майбутніх педагогів в освітньому процесі сучасного ЗВО.

Висновки. Розгорнуте наукове дослідження є логічним продовженням наявних у вітчизняній і зарубіжній науці провідних ідей і положень щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти, зокрема його становлення як особистості й фахівця, оптимізації самореалізації, самовираження, розвитку індивідуальної культури, актуалізації творчого потенціалу.

Визначено, що особистість реалізує своє «Я» як суб'єкт культури, об'єктивує свої зді-

бності й можливості в процесі творчості. Самовираження є потребою та спроможністю заявити про себе іншим, застосувати для цього різноманітні засоби й способи, які не суперечать нормам культури та є соціально схвалюваними. Наукову категорію «культура самовираження» визначено як вид діяльності, що засвідчує здатність здобувача вищої освіти не лише адекватно здійснювати професійну діяльність (аналізувати, гнучко реагувати на зміни, ефективно розв'язувати освітні проблеми), а й творчо реалізувати власний творчий потенціал, самовизначатися, самореалізуватися, самовдосконалюватися.

У процесі вивчення особливості самовираження та його культури майбутніх вихователів ЗДО необхідно враховувати функції освіти загалом і вищевказані критерії й показники відповідно до структурних компонентів. Зокрема, встановлено, що в процесі діагностики стану проблеми на практиці ЗВО варто орієнтуватися на основні вектори професійної діяльності майбутніх педагогів (діловий, аксіологічний,

комунікативний і перетворювальний) і розуміння змісту й суті культури самовираження як особистісного феномена. Подальший науковий розгляд передбачає пошук ефективних шляхів формування аутопсихологічної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти в кризових умовах сьогодення як важливий складник розвитку культури самовираження й особистісного становлення зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ ; Чернівці : Букрек, 2018. 320 с.
2. Зданевич Л.В. Використання особистісно орієнтованих технологій у фаховій підготовці майбутніх вихователів до роботи з різними категоріями дітей. *Актуальні проблеми дошкільної освіти в Україні* : збірник наукових робіт : у 2 ч. / укл. Л.В. Зданевич, Л.А. Машкіна, Н.М. Миськова, Л.С. Пісоцька. Хмельницький : ХГПА, 2017. Вип. 13. Ч. I. 216 с. С. 110–117.
3. Кононко О.Л. Формування у майбутнього фахівця базових якостей особистості. *Горизонти освіти. Серія «Психологія. Педагогіка»*. 2014. № 1. С. 49–54.
4. Кононко О.Л. Аутопсихологічна компетентність майбутнього вихователя: суть, типологія, стратегія розвитку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 2 (37). С. 10–17.
5. Моделі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності : колективна монографія / за заг. ред. Л.В. Зданевич, К.Л. Крутії. Хмельницький : Вид-во ХГПА, 2016. 476 с.
6. Сисоева С. Суспільство і особистість: гармонізація розвитку. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 8–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_12_4 (дата звернення: 15.12.2019).
7. Problems of organization of professional and educational trajectory of future primary school teachers. *Pedagogical and psychological sciences : development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium : Collective monograph dr Małgorzata Korecka / Onishchuk Irina*. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. Vol. 1. 412 p.

THE CULTURE OF SELF-EXPRESSION AS A SIGNIFICANT COMPONENT OF THE PERSONAL DEVELOPMENT OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS IN TODAY'S CONDITIONS

ANISHCHUK ANTONINA MYKOLAIVNA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Preschool Education Department
Mykola Hohol Nizhyn State University

ONYSHCHUK IRYNA ANATOLIIVNA

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Pedagogy, Preschool and Elementary Education
Kremenets Taras Shevchenko Regional Academy of Humanities and Pedagogy

Introduction. *The article is devoted to the key issues of training future educators of preschool education institutions in today's crisis conditions. The work of specialists regarding the introduction of innovations in the educational process of higher education institutions, the formation of the system of value attitudes of student youth, the optimization of the personal way of being, the formation of high culture, and the optimization of the process of self-realization and creativity were analyzed.*

Methods: *theoretical: scientific analysis of philosophical, psychological, pedagogical and art literature, as well as dissertational works on the problem of current research; comparison, systematization, generalization of theoretical material in order to determine the research approach to solving the problem under study;*

modeling of the content and structure of culture of self-expression of future educators of preschool education institutions.

Results. *In particular, in the materials of the publication, the main attention is focused on the personal phenomenon – the culture of self-expression. It was determined that the formation of individual culture, the optimization of self-expression in culturally creative and socially approving forms is a key component of the personal and professional development of future preschool education specialists. The essence and content of the leading definition, the structural components of the culture of self-expression are also determined, and the optimal diagnostic methods selected for cognitive, emotional-value and behavioral components are presented, which can be used in the practice of activities of higher education institutions that train future educators of preschool education institutions; the conclusions of the research activity were made, the prospects for further scientific research were outlined.*

Originality. *The scientific novelty of the obtained results lies in determination the theoretical and methodological foundations of the development of self-expression culture of PEI future educators.*

Conclusion. *Based on the results of the analysis of philosophical, psychological, pedagogical and cultural literature and current legislation in the field of modern education, the relevance of the problem under study has been substantiated. The culture of self-expression of future PEI educators is qualified as an integrative personal characteristic, subjective activity, which is manifested in actions independent of external influences; the ability to organize, perform, change, control, regulate and adjust independent activity, present abilities and achievements, identify creativity, adhere to cultural norms.*

Key words: *training of specialists, future teachers of preschool education inslilutions, personality development, personal phenomenon, self-realization, culture creativity.*

REFERENCES

1. Bekh, I. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei* [Personality on the way to spiritual values] “Bukrek”.
2. Zdanevych, L. (2017). *Vykorystannia osobystisno oriientovanykh tekhnolohii u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh vykhovateliv do roboty z riznymy katehoriiami ditei* [The use of personality-oriented technologies in the professional training of future educators to work with different categories of children]. In L. Zdanevych, L. Mashkina, N. Myskova, & L. Pisotska (Eds.) *Aktualni problemy doshkilnoi osvity v Ukraini: zbirnyk naukovykh robot*, 13 (1), 110–117.
3. Kononko, O. (2014). *Formuvannia u maibutnoho fakhivtsia bazovykh yakostei osobystosti* [Formation of basic personality qualities in the future specialist]. *Horyzonty osvity. Psykholohiia. Pedahohika*. 1, 49–54.
4. Kononko, O. (2018). *Autopsykholohichna kompetentnist maibutnoho vykhovatelja: sut, typolohiia, stratehiia rozvytku* [Autopsychological competence of future educator: essence, typology, development strategy]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriia “Pedahohichni nauky”*. 2 (37), 10–17.
5. Zdanevych, L., & Krutii, K. (Eds.). (2016). *Modeli pidhotovky maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv do profesiinoi diialnosti* [Models of training future preschool teachers for professional activity]. Vyd-vo KhHPA.
6. Sysoieva, S. (2012). *Suspilstvo i osobystist: harmonizatsiia rozvytku* [Society and the individual: harmonising development]. *Ridna shkola*, 12, 8–12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2012_12_4.
7. Onyshchuk, I. (2018). *Problems of organization of professional and educational trajectory of future primary school teachers. Pedagogical and psychological sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium: Collective monograph* (Vol. 1). Riga : Izdevnieciba “Baltija Publishing”. 412 p.